

УДК 904.5(477.83)“652”

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/his.2025.58.13693>

ВОЇНСЬКЕ ПОХОВАННЯ РИМСЬКОГО ЧАСУ БІЛЯ СЕЛА РЕЧИЧАНИ НА ЛЬВІВЩИНІ: РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ХРОНОЛОГІЯ

Ярослав ОНИЩУК

Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра археології та історії стародавніх цивілізацій
вул. Університетська 1, Львів, 79000, Україна
e-mail: onyshchuk@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4079-5202>

У статті на основі результатів археологічних дослідження подано характеристику ґрунтового кремаційного захоронення римського часу, випадково виявленого на північній околиці с. Речичани Львівського району Львівської області. Воно розташовувалося на плоскій терасі залісненого пагорба в урочищі “Запуст”. Встановлено, що в об’єкті знаходилися спалені останки чоловіка з супровідним поховальним інвентарем. До його складу входили меч із залишками піхов, два наконечники дротиків, умбон і ручка щита, три шпори, фрагменти сітули з антропоморфним атташем, кінцевик рогу для пиття та інші речі. На більшості предметів присутні сліди перепалення у вогні та ритуального пошкодження.

На особливу увагу заслуговують залишки сітули з мідного сплаву, кінцевик рогу і фрагмент фібули-сюгами. Від першої збереглися сильно понижені й оплавлені фрагменти стінок, дна, а також один атташ у вигляді жіночої личини. Стан уламків свідчить, що посудина ще перед покладення на поховальне вогнище була спеціально розламана на частини, які ще й додатково деформувалися і сплавилися. Кінцевик рогу складається з круглої основи-підставки, невисокої ніжки з гострим ребром на середині висоти і гранчастого, плавно розширеного вгору корпусу. Ніжка та корпус розділені масивним округлим диском. Оригінальною знахідкою для досліджуваної території є фрагмент підковоподібної фібули-сюльгами. Від неї зберігся лише щиток дисковидної форми, виготовлений з мідного сплаву, зі слідами часткового оплавлення у вогні. Її лицева сторона оздоблена заглибленим орнаментом у вигляді вдавненої в основу ромбічної фігури з видовженими кутами. Ймовірно, що до потрапляння у поховальне вогнище вона була заповнена емаллю.

Висловлено припущення, що досліджений об’єкт може належати до пам’яток карівського типу, які характеризуються змішаними етнокультурними рисами, наявністю предметів провінційно-римського походження та кінського спорядження для верхової їзди. Знайдені матеріали дозволяють припустити, що людиність, яка залишила поховання біля Речичан, Словіти, могильник Карів-І та інші пам’ятки мігрувала на територію сучасних західноукраїнських земель з районів Середнього Подунав’я під час або після закінчення Маркоманських війн. На основі результатів дослідження захоронення в Речичанах датовано другою половиною II ст. н. е. (фазою B2/C1 за центральноєвропейською періодизацією).

Ключові слова: ґрунтове захоронення, кремація, поховальний обряд, римський час, зброя, провінційно-римські імпорти, Маркоманські війни, карівська група, басейн рік Шкло-Сян.

Постановка проблеми. Дослідження археологічних пам’яток римського часу на території України щоразу дають нові знахідки, які змінюють наші уявлення про події, що тут відбувалися в далекому минулому. Важливі матеріали до вивчення етнокультурних процесів у межах Західного Бугу і Верхнього Дністра принесли дослідження кремаційного поховання біля с. Речичани Львівського району Львівської області. Згідно інформації, яку повідомив житель с. Кам’янобрід Богдан Кравчук¹, у 2018 р. під час пошуку металобрухту в лісі місцевий житель натрапив на комплекс металевих предметів, серед яких були залізний меч, два наконечники дротиків і фрагменти посудини, виготовленої з мідного сплаву. З огляду на те, що серед знахідок траплялися спалені людські кістки, а речі мали сліди перебування у вогні, їх було закопано на місці виявлення у поліетиленовому пакеті.

З метою встановлення точного місця поховання та характеру пам’ятки загалом, у липні 2020 р. експедиція Львівського національного університету імені Івана Франка та Комунального закладу Львівської обласної ради “Історико-краєзнавчий музей” провела дослідження вказаної території, яка називається “Запуст”. Об’єкт було виявлено у лісі на північній околиці села, на плоскій терасі пагорба (рис. 1). Зі сходу і півночі ділянка обмежена улоговиною, а з південного і західного боку плавно переходить у домінуючу височину. З північного сходу і заходу урочище омивають два невеликих потоки, які впадають у річку Гноянець – ліву притоку р. Шкло (басейн р. Сян). Вивчення картографічних даних, починаючи з останньої чверті XVIII ст. (карта Фрідріха фон Міга), а також відсутність слідів оранки дозволяють стверджувати, що ця місцевість ніколи не оброблялася важкою сільськогосподарською технікою і була поросла лісом.

Виклад основного матеріалу. На місці знахідки та на прилеглій території було проведено розвідкове шурфування. Встановлено, що ґрунтові пласти тут залягають у такій послідовності: 0–0,1 м – шар

¹ Автор висловлює подяку Б. Кравчуку за надану інформацію і сприяння у проведенні дослідницьких робіт.

листяного перегною; 0,1–0,5 м – темний, легкогумусований суглинок з прожилками від коріння дерев, нижче 0,5 м – материк у вигляді твердої жовтої глини.

У шурфі № 1, розмірами 1,5х1,5 м, на глибині 0,2 м було простежено сліди ямки від сучасного вкопу. На відмітці 0,5 м від денної поверхні натраплено на поліетиленовий пакет (фото 1). Всередині нього перебували різноманітні артефакти: меч, два наконечники дротиків, умбон, ручка щита, ножиці пружинного типу, три шпори, кінцевих рогу для пиття та ін. (фото 2). Більшість з них мала сліди перепалення та оплавлення у вогні.

Окрім речей, які лежали у пакеті, у шурфі виявлено кілька кальцинованих кісток і фрагментів ліпної кераміки, які підтвердили інформацію про локалізацію поховання саме у цьому місці. На жаль, розташування об'єкта між двома великими деревами унеможливило його розкриття повною площею. У результаті обстеження навколишньої території методами шурфування, геомагнітного сканування² та металодетекції, ознак ґрунтового могильника виявлено не було.

Комплекс предметів поховального інвентарю складається із залізного меча з елементами піхов, двох наконечників дротиків, умбона і ручки щита, ножиць, скоби П-подібної форми, трьох шпор, поламаних і частково оплавлених фрагментів металевої посудини з одним антропоморфним атташем, кінцевика рогу для пиття, розподільник ремінців кінської вуздечки, виготовлених з мідного сплаву (ймовірно латуні), чотирьох фрагментів ліпного посуду, а також шматочків справленої латуні (?) та її крапель.

Меч сильно пошкоджений корозією, ритуально зігнутий. Слідів окалини від вогню візуально не спостерігається. Він має двосічне лезо, яке закінчувалося гострим вістрям і прямокутне в перерізі черешкове руків'я, що плавно звужується до шайбоподібного наверхшя (рис. 2:1; фото 2:1). Нижня частина клинка завдовжки близько 25 см відламана і була знайдена на відстані більше десяти метрів від місця поховання. Вона лежала в положенні “*in situ*” у верхньому шарі легкогумусованого суглинка на глибині 0,2 м від сучасної поверхні й має ритуально зігнуте вістря (рис. 2:1a). Аналогічні випадки, пов'язані з розміщенням частини поховального інвентарю за межами поховального об'єкта, простежені на могильнику Карів-I у Західному Побужжі та можуть бути елементом поховальної обрядовості населення, що залишило ці пам'ятки³. Загальна довжина меча становить близько 100 см; ширина леза – 4,1–3,3 см, величина руків'я – 19,3х1,7–0,8 см, розміри наверхшя – 1,6х1,4 см. За параметрами і виглядом описаний екземпляр подібний до меча з поховання № 7 могильника в Карові⁴, хоча й відрізняється значно більшою величиною руків'я. За типологією Марціна Біборського він може належати до другого або третього варіантів VI типу двосічної клинкової зброї з довгим руків'ям. Хронологія таких знахідок визначається періодами B2–C1b⁵.

Від піхов меча збереглися сильно пошкоджені корозією фрагменти залізних скоби для підвішування і бутеролі. Перша знахідка представлена лише верхньою, зигзагоподібною в повздовжньому перерізі, частиною (рис. 2:2; фото 2:2). Вона виготовлена з пластинки завширшки 1,2 см і збереглася на довжину 7,5 см.

Бутероль коробчастого типу. Від неї вціліла лише одна половинка у вигляді пластини місяцеподібної форми з короткими вертикальними полями (рис. 2:3; фото 2:3). Друга стінка відсутня. Розміри знахідки становлять: висота 2,2 см, ширина 4,2 см, товщина 1,3 см.

До предметів, можливо пов'язаних із зброєю, належить фрагмент великої “намистини”. Один її бік – плоский, другий – опуклий, край – заокруглений. Поверхня гладка, добре відполірована. У центрі присутній наскрізний отвір. Предмет виготовлений з білого скрем'янілого мергелю. Від вогню камінь побілів, покритися тріщинами, а подекуди й вилущився (рис. 2:4; фото 2:4). Приблизний діаметр знахідки становить 5 см, висота – 2 см, діаметр отвору – 0,6 см.

Подібні вироби відомі з комплексів священних болотних депозитів і поховальних пам'яток на території Північної і Центральної Європи (Baekkegård, Nydam (Данія), Eken, Snartemo (Норвегія), Basel-Kleinhüningen (Швейцарія), Altenerding, Bordesholm, Thorsberger Moor (Німеччина), Taurapilis

² Автор дякує науковим співробітникам Карпатського відділення Інституту геофізики ім. С. І. Субботіна НАН України Роману Кудерявцю та Ігорю Чоботку за проведені дослідження.

³ Ярослав Онищук, *Населення Західної Волині та Західного Поділля у першій половині I тис. н. е.: культурно-історичний аспект*. (Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2018), 171.

⁴ Ярослав Онищук, “Деякі підсумки досліджень могильника римського часу Карів-I у Західному Побужжі”, *Між Сходом та Заходом (Inter Orientem et Occidentem)*, т. 3 (Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2020), 149.

⁵ Marcin Biborski, “Miecze z okresu wpływów rzymskich na obszarze kultury przeworskiej”, *Materiały Archeologiczne* 18, (1994): 76–78.

Фото 1. Упакований у поліетиленовий пакет супровідний інвентар кремаційного поховання на час виявлення (фото Я. Онищука).

Фото 2. Комплекс поховального інвентарю: 1–3, 5–6, 8–11, 13, 17–18 – залізо; 4 – камінь; 7, 14–16 – мідний сплав; 12 – біметал (залізо, мідний сплав), 19 – кераміка (фото Я. Онищука).

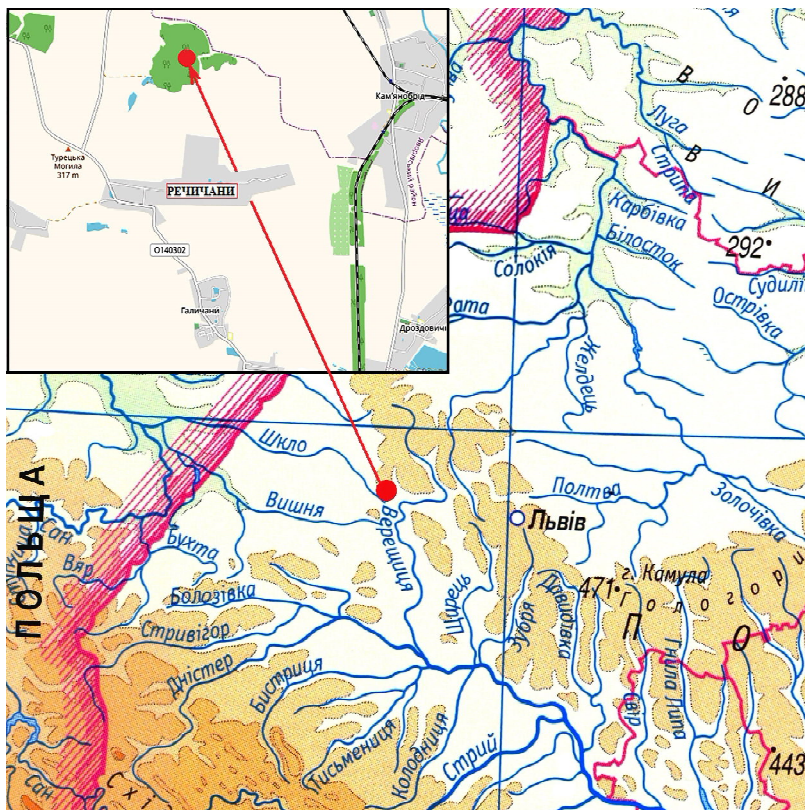

Рис. 1. Місце розташування пам'ятки біля с. Речичани.

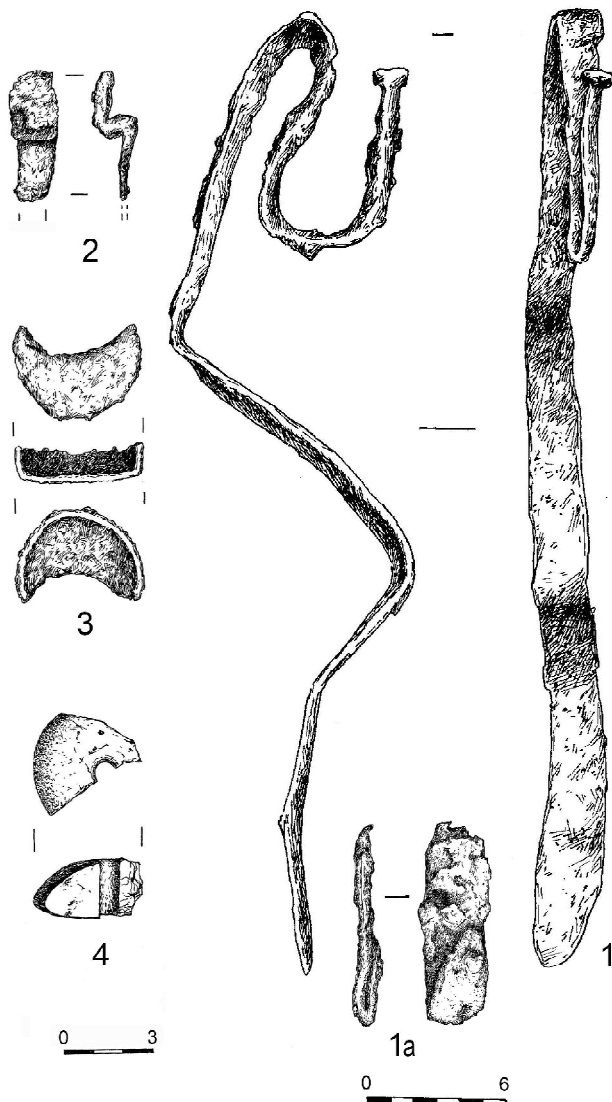

Рис. 2. Предмети озброєння: 1–3 – залізо; 4 – камінь (мал. Г. Башти).

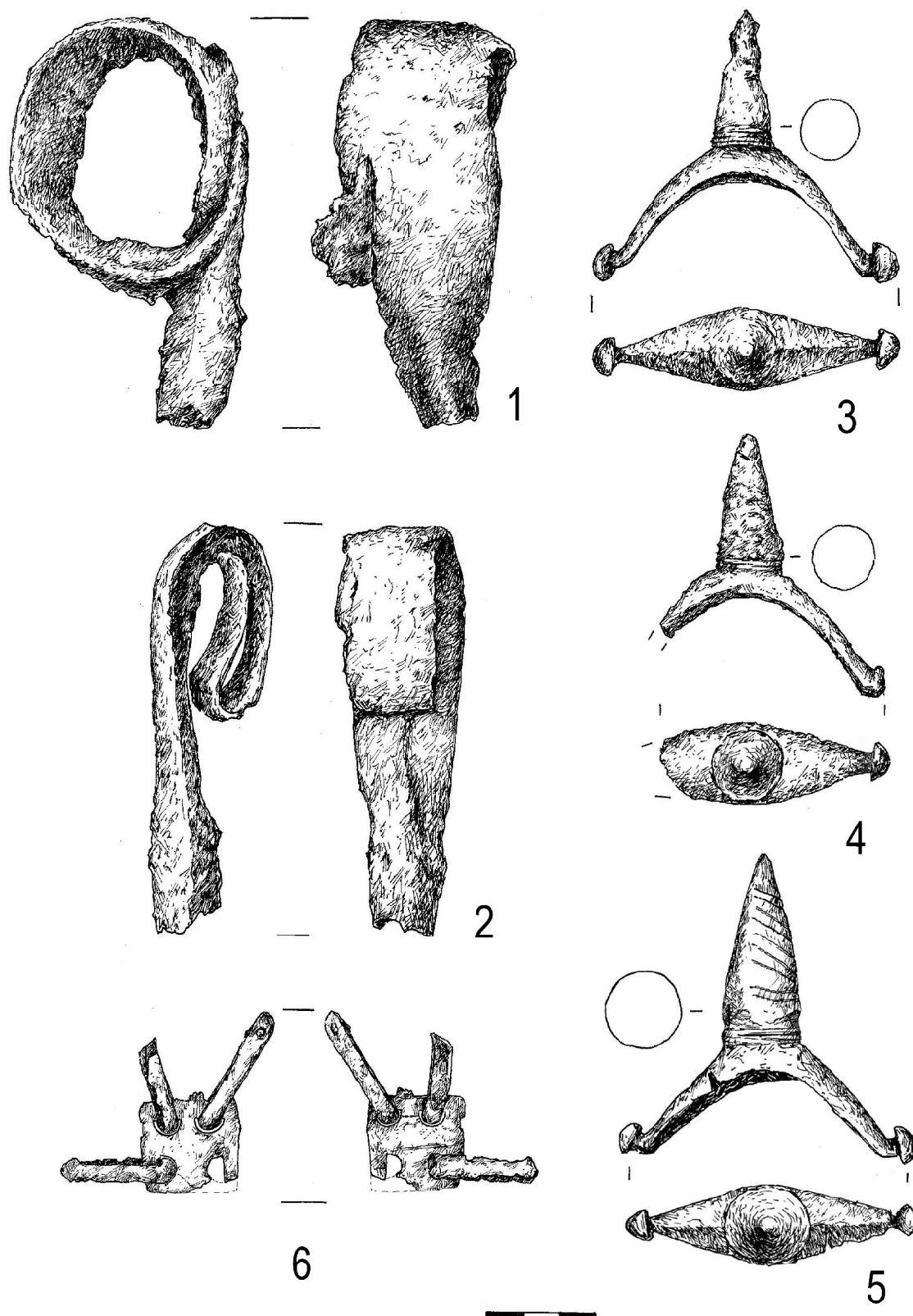

Рис. 3. Предмети озброєння та спорядження вершника:
1–4 – залізо; 5 – біметал (залізо, мідний сплав); 6 – мідний сплав (мал. Г. Башти).

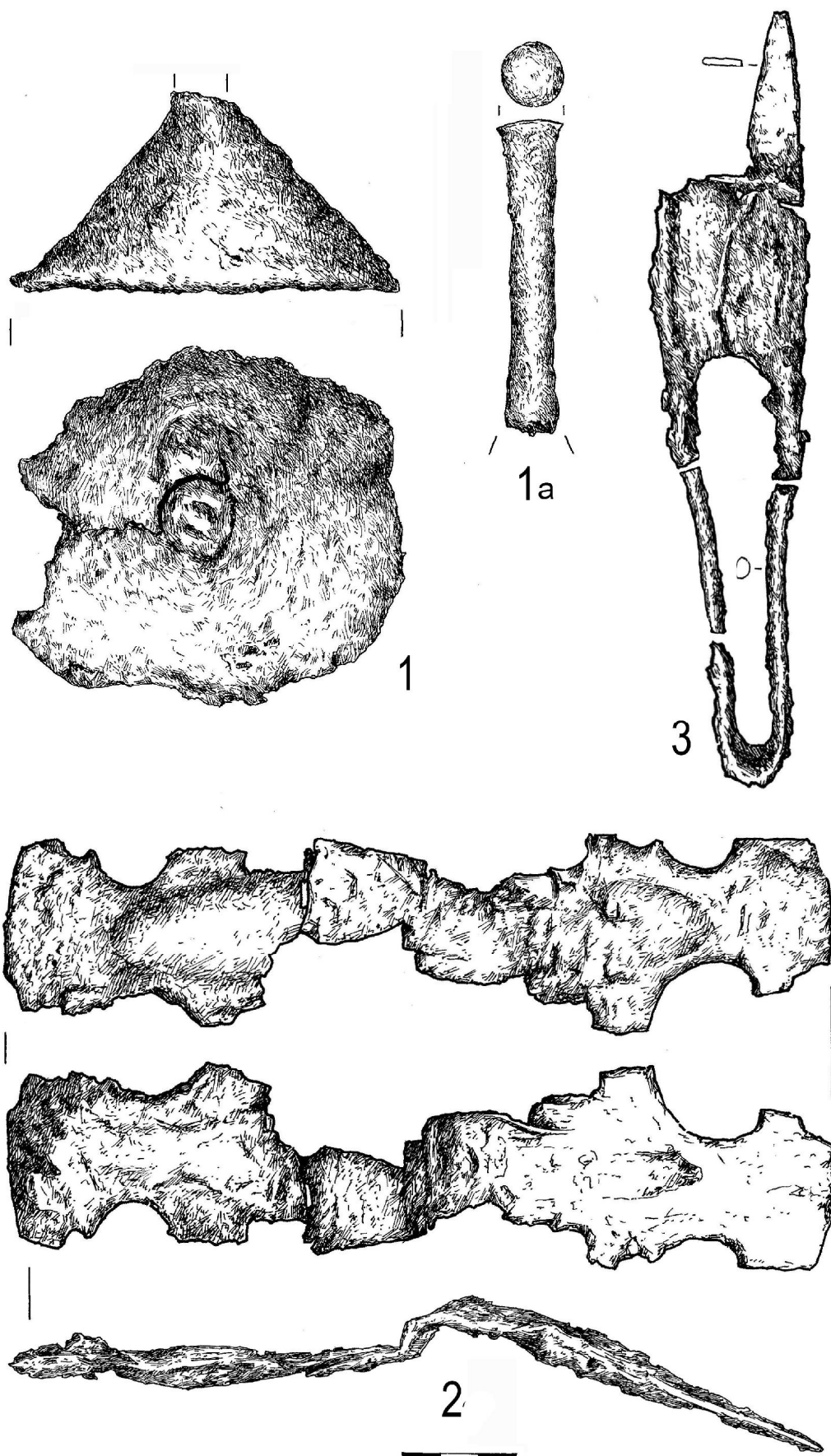

Рис. 4. Захисне спорядження і зброя: 1–3 – залізо (мал. Г. Башти).

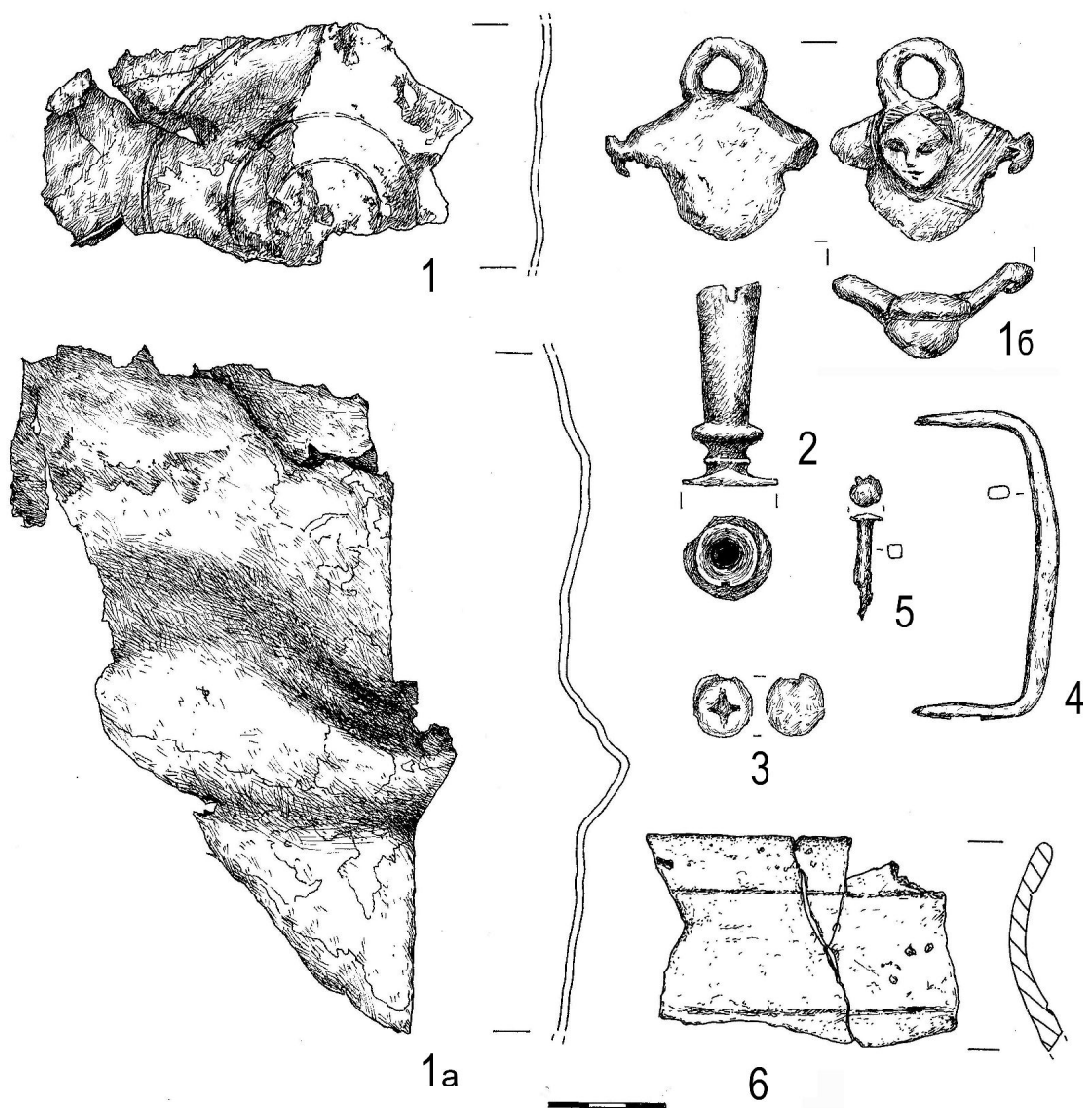

Рис. 5. Фрагменти посуду та інші матеріали з поховання:
1–3 – мідний сплав; 4–5 – залізо; 6 – кераміка (мал. Г. Башти).

(Литва), Jakuszowice, Prusewo, Żerniki Wielkie (Польща), Bluičina (Чехія) та ін.⁶ Дві великі “намистини” еліпсоподібної в перерізі форми виявлено у двох тілопальних похованнях пшеворської культури у с. Новий Яричів Львівського району⁷, ще одну – в кремаційному захороненні біля с. Словіта Золочівського району⁸ на Львівщині. Такі предмети знаходять у могилах воїнів і переважно розташовані біля мечів (можливо, кріпилися до руків'я або піхов). Їх виготовляли із скрем'янілого мергелю, скла, бурштину, гірського кришталю, халцедону та інших матеріалів. Функціональне призначення “намистин” залишається дискусійним. Ми підтримуємо припущення, що їх могли використовувати в якості амулетів, які, подібно до згадуваних у скандинавських сагах “каменів життя”, мали б магічно посилювати ефективність меча в бою⁹, або заліковувати отримані рани¹⁰.

Наконечники виготовлені з заліза. Виходячи з діаметру втулки, можемо віднести їх до дротиків з довгим пером. Вони короткі та круглі в поперечному перерізі, пера – верболоистої форми, непропорційно видовжені й вузькі, зі слабо вираженим ребром (рис. 3:1–2; фото 2:5–6). Останні навмисно зігнуті: перше – в чотири рази, друге – скручене у кільце. Як і меч, знахідки сильно кородовані. В одній із втулок збереглися залишки цвяшка для фіксації древка. Сліди окалини від вогню на поверхні візуально не спостерігаються. Розміри наконечників становлять: 1) загальна величина – у межах 24 см, довжина пера Н” 20 см, втулки – 4 см, найбільша ширина вістря – 3 см, діаметр втулки – 1,8 см; 2) загальна величина – у межах 25 см, довжина пера Н” 22 см, втулки – 3 см, найбільша ширина вістря – 4 см, діаметр втулки – 2 см.

Предмети захисного спорядження представлені умбоном і ручкою щита. Вони збереглися у незадовільному стані. Від недостатнього перепалення у вогні та негативної дії суглинкового ґрунту від першої знахідки вціліла лише кінцева частина корпусу (рис. 4:1; фото 2:8). Сторони циліндричної калотти і горизонтальні криси не збереглися, перетворившись на безформні шматки заржавілого металу (фото 2:8а). Діаметр уцілілої частини умбона становить 10,8 см, висота конуса – 5,5 см. Шип навмисно відламаний і нагадує стрижень з легко розширеним закінченням. Його довжина становить 8,1 см, товщина – 1,1 см (рис. 4:1а; фото 2:8б). Сліди окалини від вогню помітні лише на його кінці.

Ручка для утримування щита має легко випуклий держак, який з обидвох сторін закінчується прямокутними пластинами з півкруглими вирізами на краях (рис. 4:2; фото 2:9). Знахідка, як і всі інші предмети озброєння, ритуально пошкоджена: приблизно по середині довжини держак зігнутий у формі зигзагу. Приблизні розміри ручки становлять: загальна довжина – 22 см, довжина держака – 10 см, ширина – 3 см, величина пластин – 5х6 см.

Як уже було зазначено, на відміну від решти поховального інвентарю, на предметах озброєння (за виключенням кінчика шипа умбона) не простежено слідів окалини від вогню, ймовірно, через недостатню температуру нагрівання. Це свідчить, що зброя могла лежати не біля тіла померлого, а перебувати на краю або поруч з поховальним вогнищем.

До спорядження вершника належать шпори. У комплексі поховального інвентарю їх знайдено три одиниці: дві виготовлені із заліза, третя – біметалева, оскільки має дужки з кольорового металу і залізний шип. Перші представлені цілим і частково пошкодженим (з обламаним плічком) екземплярами. На поверхні цілого спостерігаються сліди незначної окалини. Вони однакової форми, мають вузькі, опуклі, легко вигнуті плічка з напівсферичними гудзками на кінцях і довгий масивний кінцевий шип, орнаментований в основі чотирма валиками (рис. 3:3–4; фото 2:10–11). Загальна величина цілої шпори становить 7,2х7,3 см, висота шипа – 3,8 см, діаметр в основі – 1,5 см, ширина плічок – 0,7–1,8 см, діаметри гудзків – 1,1 см. Розміри пошкодженого екземпляра: величина – у межах 7,5х7,2 см, висота шипа – 3,9 см, діаметр в основі – 1,7 см, ширина плічок – 0,8–1,8 см, діаметри гудзків – 0,9 см. Згідно класифікації Єжи Гінальського, такі знахідки належать до типу Е-6. Подібна форма характерна для пізньої фази ранньоримської доби і була поширена у період В2/С1–С1а¹¹.

⁶ Andreas Rau, *Nydam Mose 2. Die personengebundenen Gegenstände. Grabungen, 1989–1999*. (Højbjerg: Aarhus University Press, 2010), 35–41.

⁷ Онищук, *Населення Західної Волині та Західного Поділля у першій половині I тис. н. е.: культурно-історичний аспект*, 135.

⁸ Ярослав Онищук, “Дослідження кремаційного поховання римського часу в околиці с. Словіта”, *Бридіщина – край на межі Галичини й Волині* 12, (2021): 6.

⁹ Joachim Werner, *Beiträge zur Archäologie des Attila-Reiches*. A. Texttei. (München: Bayerischen Akademie der Wissenschaften, 1956), 35.

¹⁰ Ewart Oakeshott, *The Archaeology of Weapons: Arms and Armor from Prehistory to the Age of Chivalry*. (Rochester: The Boydell Press, 1960), 104.

¹¹ Jerzy Ginalski, “Ostrogi kabłąkowe kultury przeworskiej”, *Przegląd Archeologiczny* 38, (1991): 63; ryc. 11: 22.

Третя шпора має аналогічні плічка і гудзки, але відрізняється наявністю масивнішого, з незначним звуженням в основі, шипа. Він орнаментований вісьмома горизонтальними прямими заглибленими лініями, частина з яких неакуратно скошена під кутом (рис. 3:5; фото 2:12). Ймовірно, що пази були зроблені з декоративною метою: у них міг бути заклепаний тонкий дріт з кольорового металу (міді, срібла, золота), який сплавився від високої температури поховального вогнища, оскільки на поверхні шпори присутні сліди сильного термічного впливу. Як було зазначено вище, особливістю знахідки є її біметалічна конструкція. Залізний шип кріпився до корпусу з мідного сплаву у спеціальному “гнізді”, правдоподібно, методами припаювання і заклепування. Загальна величина шпори становить 7,4х7,8 см, висота шипа – 5,3 см, діаметр в основі – 2,0 см, ширина плічок – 0,7–2,4 см, діаметри гудзків – 0,9 см. За класифікацією Є. Гінальського, вона належить до типу Е6. Територіально найближчі аналогії до описаних предметів відомі з поховання № 1 Карівського могильника¹².

У комплексі речових знахідок увагу привертає деталь кінського спорядження. Вона виготовлена з мідного сплаву, має квадратну форму з чотирма отворами на краях. У трьох із них збереглися затискачі (фіксатори), кінці яких скріплені заклепками (рис. 3:6; фото 2:7). Виходячи з форми і функції виробу, вважаємо його розподільником ременів кінської вуздечки¹³. Величина предмета становить 2,1х2,6 см, товщина – 0,2 см. Довжина затискачів – 3,6 см, ширина – 0,5 см. Отвори півкруглі, з однією рівною та другою овальною сторонами. Їхні розміри – 0,6х0,3 см. Такі знахідки не є характерними для поховальних пам'яток пшеворської культури. Натомість елементи кінської збруї часто трапляються у комплексах, де поруч з людськими останками наявні захоронення коней у культурах Доллькайм-Коврово, богачевській, сарматській та ін. Подібний за розмірами ремінний розподільник круглої форми виявлено у похованні № 1 Карівського могильника, де разом з кремованими останками покійника знаходилися рештки черепної коробки коня¹⁴.

До предметів побутового характеру належать залізні ножиці пружинного типу. Їхньою характерною рисою є зігнуте у вигляді скоби руків'я, яке відігравало роль пружини, довгі пластинчасті дужки і два трикутні леза (частина одного втрачена). На поверхні присутні ознаки легкого перепалення у вогні. Виходячи з форми фрагментів, знаряддя було ритуально зігнуте у три рази (рис. 4:3; фото 2:13). Розміри ножиць становлять: загальна довжина Н” 19 см, довжина лезової частини – 9,6 см, ширина лез – 2,6–0,5 см, ширина петлі ручки – 2,6 см. Найближчі аналогії до знахідки походять з могильника пшеворської культури у с. Гринів (пох. № 3)¹⁵ та поховань № 1–2 у Карові¹⁶.

Серед комплексу поховального інвентарю на особливу увагу заслуговують фрагменти відра-сітули і кінцевик рогу для пиття. Посудина виготовлена з мідного сплаву (можливо, з латуні), дійшла до нас у вигляді 17-ти фрагментів сильно погнутої та оплавленої бляхи і одного “вуха”-атташа. Серед уламків вгадуються частина стінки і залишки дна з трьома подвійними кільцевими борознами від обточування на верстаті (рис. 5: 1–1а; фото 2: 14). Стан уламків свідчить, що сітула ще перед покладенням на поховальне вогнище була спеціально розламана на частини, які додаткового деформувалися і оплавився від високої температури.

Атташ для підвішування виконаний у вигляді жіночого погруддя, яке нагадує античну сирену зі стилізованими крильцями. Незважаючи на часткове оплавлення, в іконографії чітко простежуються елементи зачіски і риси обличчя. Навколо голови прокреслені дві заглиблені лінії. П'ять прямих ліній перетинають бюст від плечей до грудей, перехрещуючись між собою трохи нижче підборіддя (рис. 5:1б; фото 2:14а). Тильна сторона гладка. Величина атташа становить 5,3х5,1 см, товщина – 0,6 см, діаметр отвору – 1 см.

Аналогії до описаної сітули відомі з регіону Центральної Європи. Вони відрізняються елементами оздоблення ручок, якістю обробки та формою литих деталей – атташів і ніжок. Територіально найближчий зразок такої посудини з кронштейнами-”вухами” у вигляді жіночих личин походить з

¹² Онищук, *Населення Західної Волині та Західного Поділля у першій половині I тис. н. е.: культурно-історичний аспект*, 165, табл. VIII: 6–7

¹³ Висловлюємо подяку доктору історичних наук, провідному науковому співробітнику Інституту археології НАН України, спеціалісту з проблем сарматської археології Олександрові Симоненку за надані консультації.

¹⁴ Онищук, *Населення Західної Волині та Західного Поділля у першій половині I тис. н. е.: культурно-історичний аспект*, 142, фото 68:3.

¹⁵ Денис Козак, “Могильник пшеворської культури поблизу с. Гринів на Верхньому Подністров'ї”, *Археологія* 52 (1985): 61, рис. 2:2.

¹⁶ Онищук, *Населення Західної Волині та Західного Поділля у першій половині I тис. н. е.: культурно-історичний аспект*, 154, табл. IV:1–3.

“князівського” поховання № 2 Карівського могильника¹⁷. Правдоподібно, що сітула з Речичан мала подібну форму: високу вертикальну шийку, ребро на переході до тулуба, помітне звуження останнього у приденцевій частині та плоске дно на конічних ніжках. За класифікацією Ганса Юргена Еггера такий посуд належить до 28 типу предметів римського імпорту¹⁸.

Кінцевик рогу для пиття має круглу основу-підставку, невисоку ніжку з гострим ребром посередині висоти, масивний круглий диск (валик) і гранчастий, плавно розширений вгору, корпус (рис. 5:2; фото 2:15). Висота знахідки становить 5 см, діаметр отвору – 1,5 см, діаметр диска між корпусом і ніжкою – 1,9 см. Плитка підставки поперечником – 2,5 см, частково деформована від перебування у вогні. За типологією Яцка Анджейовського, кінцевик близький до групи C5¹⁹. Подібний екземпляр походить з “князівського” поховання № 4 могильника Зглічин-Пободзи (Zgliczyn Pobodzy) Мазовецького воєводства Республіки Польща, датований періодом B1–B2/C1.²⁰

Оригінальною знахідкою є фрагмент підковоподібної фібули-сюльгами з мідного сплаву. Від неї зберігся лише один щиток дисковидної форми діаметром близько 1,6 см і товщиною 0,4 см. Поверхня сильно оплавлена, частково деформована. Лицева сторона оздоблена малюнком у вигляді заглибленої ромбічної фігури з видовженими кутами (рис. 5:3; фото 2:16). Не виключено, що до потрапляння у поховальне вогнище вона була заповнена емаллю, яка не збереглася. Тильна сторона неорнаментована. Наявність серед речового матеріалу тільки одного щитка від прикраси можна пояснити її спеціальним пошкодженням. Подібну ситуацію також простежено на могильнику Карів-I, де знайдено два щитки від різних фібул-сюльгам²¹. За типологією Євгена Гороховського подібні підковоподібні фібули із зображеннями ромбів належать до Дніпро-Німан-Мазурської серії й датуються другою половиною II – серединою III ст. н. е. (фаза А-Б)²².

До групи залізних виробів належить скоба П-подібної форми. Вона виготовлена з квадратного в поперечному перерізі стержня, має зігнуті під прямим кутом і загострені кінці. На поверхні присутні сліди сильної окалини (рис. 5:4; фото 2:17). Загальна довжина знахідки становить 13,6 см, довжина кінців – 3 см, товщина стержня – 0,6 см.

Сюди ж відноситься уламок залізного цвяха. Завдяки перепаленню у вогні добре збереглася його верхня частина у вигляді неширокої округлої голівки (шапки) з частиною стержня квадратної форми (рис. 5:5; фото 2:18). Розміри цвяха становлять: діаметр голівки 0,8 см, довжина уцілілої частини 2,7 см, товщина стержня 0,3 x 0,3 см. Припускаємо, що описані артефакти залишилися від якихось дерев'яних предметів, що згоріли у поховальному вогнищі.

Окрім виробів з металу, на місці захоронення знайдено кілька фрагментів кераміки, у тому числі вінцеву частину горщика або миски. Посудина виготовлена ліпним способом з глини із домішками дрібного шамоту. Гончарна маса щільна, вінця широкі, розхилені на зовні, край заокруглений. Їхній діаметр становить близько 14 см. Товщина стінки – 0,6 см. На шийці та в місці переламу бочка присутній орнамент у вигляді одиночних прямих заглиблених ліній (рис. 5:6; фото 2:19). Поверхня має ознаки повторного перепалення.

На основі знайдених матеріалів воїнське поховання у Речичанах датується другою половиною II ст. н. е. (фазою B2/C1 за центральноєвропейською періодизацією). Аналіз поховальної обрядовості та супровідного інвентарю дозволяє пов'язати його з пам'ятками т. зв. “карівської групи”,

¹⁷ Онищук, *Населення Західної Волині та Західного Поділля у першій половині I тис. н. е.: культурно-історичний аспект*, 176–177; табл. XI: 2; Jaroslav Onyshchuk, “Kariv I – nowe odkrycie cmentarzysko z okresu wczesnorzymskiego na Zachodnim Pobużu. Wstępna analiza kulturowo – historyczna”, *Kultura przeworska. Procesy przemian i kontakty zewnętrzne*. (Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2019), 369–370, ryc. 5.

¹⁸ Hans Jürgen Eggers, *Der römische import im freien Germanien*, (Hamburg: Hamburgisches Museum für Volkerkunde und Vorgeschichte, 1951), Taf. 4: 28.

¹⁹ Jacek Andrzejowski, “Okucia rogów do picia z młodszego okresu przedrzymskiego i okresu wpływów rzymskich w Europie Środkowej i Północnej (próba klasyfikacji i analizy chronologiczno-terytorialnej)”, *Materiały starożytne i wczesnośredniowieczne* VI, (1991): 21–22, ryc. 3:c–d.

²⁰ Jan Schuster, “Der arme Fürst. Ein bescheiden ausgestattetes Prunkgrab der älteren Kaiserzeit von Zgliczyn Pobodzy, Nordmasowien (Polen)”, *Germania* 94, (2016): 128, Abb. 4: 7; Andrzej Szela, Zgliczyn Pobodzy. Niepozorna nekropola z północnego Mazowsza, *Wiadomości Archeologiczne* LXIX, (2018): 138, ryc. 9:11.

²¹ Онищук, *Населення Західної Волині та Західного Поділля у першій половині I тис. н. е.: культурно-історичний аспект*, фото 51:13; Ярослав Онищук, “Дослідження могильника римського часу Карів I у Західному Побужжі в 2019–2020 роках”, *Археологія і давня історія України* 1 (42), (2022): 148, рис. 3:10.

²² Євгеній Гороховський, “Підковоподібні фібули Середнього Подніпров'я з виімчастою емаллю”, *Археологія* 38, (1982): 25, 28, 30; рис. 6:7, 10.

представленої епонімним могильником Карів-I у Західному Побужжі²³, кремаційним похованням у Словіті на Золочівщині²⁴, вотивним депозитом біля с. Рихтичі на Дрогобиччині²⁵, знахідками кінського спорядження для верхової їзди та престижних предметів провінційно-римського виробництва. Походження цього населення ми пов'язуємо з територією Середнього Подунав'я. У час Маркоманських війн (166–180 рр.), або після їхнього закінчення ця людність мігрувала в глибину варварських земель, де римляни не мали свого політичного впливу. Попри те, що вивчення етнокультурних процесів, які проходили у цей час на території Західної Волині та Східного Прикарпаття перебуває на початковому етапі, наявні результати дозволяють припустити проживання в цьому регіоні полікультурного населення “карівської групи” певний проміжок часу. З приходом на початку III ст. н. е. у Західну Волинь східногерманських племен вельбарської культури, пам'ятки цієї людності припиняють своє існування. Свідченням цього може бути відкриття неподалік ґрунтового могильника Карів-I підкурғанного інгумаційного поховання (пам'ятка Карів-XIII) чоловіка, який належав до привілейованого прошарку готського суспільства²⁶. Приєднавшись до міграції готів в країну “Ойюм”, населення “карівської групи” поступово розчинилося у поліетнічній державі короля Германаріха.

Висновки. На основі знайдених матеріалів кремаційне поховання у Речичанах можна датувати другою половиною II ст. н. е. (фазою B2/C1 за центральноєвропейською періодизацією). Наявність предметів озброєння і спорядження вершника свідчить, що в могилі знаходилися останки особи чоловічої статі, яка належала до стану воїнів-вершників. Присутність у захороненні бронзової сітули, рогу для пиття, фібули-сюльгами і, особливо, розподільника ременів від кінської вуздечки, споріднює об'єкт з пам'ятками “карівської групи”, які характеризуються змішаними культурними рисами, наявністю статусних предметів провінційно-римського походження та елементів кінської зброї для верхової їзди. Знайдені матеріали дозволяють припустити, що людність, яка залишила поховання біля Речичан, мігрувала на територію сучасних західноукраїнських земель з районів Середнього Подунав'я під час або після закінчення Маркоманських війн.

REFERENCES

- Andrzejowski, Jacek. “Okucia rogów do picia z młodszego okresu przedrzymskiego i okresu wpływów rzymskich w Europie Środkowej i Północnej (próba klasyfikacji i analizy chronologiczno-terytorialnej)”, *Materiały starożytne i wczesnośredniowieczne* VI, (1991): 7–120. (in Polish)
- Biborski, Marcin. “Miecze z okresu wpływów rzymskich na obszarze kultury przeworskiej”, *Materiały Archeologiczne* 18, (1994): 53–162. (in Polish)
- Eggers, Hans Jürgen. *Der römische import im freien Germanien*. Hamburg: Hamburgisches Museum für Volkerkunde und Vorgeschichte, 1951. (in German)
- Ginalski, Jerzy. “Ostrogi kabłąkowe kultury przeworskiej”, *Przegląd Archeologiczny* 38, (1991): 53–84. (in Polish)
- Horokhovskiy, Yevhenii. “Pidkovopodibni fibuly Serednoho Podniprovia z vyimchastoju emalliu”. *Arheologia* 38, (1982): 16–36. (in Ukrainian)
- Kozak, Denys. “Mohylnyk pshevorskoï kultury poblyzu s. Hryniv na Verkhnomu Podnistrovi”. *Arheologia* 52, (1985): 52–64. (in Ukrainian)
- Oakeshott, Ewart. *The Archaeology of Weapons: Arms and Armor from Prehistory to the Age of Chivalry*. Rochester: The Boydell Press, 1960.
- Onyshchuk, Yaroslav. *The Population of Western Volyn and Western Podilia in the first half of the first millennium AD: cultural and historical aspect*. Lviv: LNU imeni Ivana Franka, 2018. (in Ukrainian)
- Onyshchuk, Yaroslav. “Kariv I – nowo odkryte cmentarzysko z okresu wczesnorzymskiego na Zachodnim Pobużu. Wstępna analiza kulturowo – historyczna”. *Kultura przeworska. Procesy przemian i kontakty zewnętrzne*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2019. 359–375.
- Onyshchuk, Yaroslav. “Deiaki pidsumky doslidzhen mohylnyka rymsskoho chasu Kariv-I u Zakhidnomu Pobuzhzhі”. *Mizh Shkhodom ta Zakhodom (Inter Orientem et Occidentem)*, t. 3. Kharkiv: KhNU im. V. N. Karazina, 2020. 143–163. (in Ukrainian)

²³ Onyshchuk, “Kariv I – nowo odkryte cmentarzysko z okresu wczesnorzymskiego na Zachodnim Pobużu”, 359–375; Онищук, “Деякі підсумки досліджень могильника римського часу Карів-I у Західному Побужжі”, 143–163; Онищук, Дослідження могильника римського часу Карів I у Західному Побужжі в 2019–2020 роках, 141–154 та ін.

²⁴ Онищук, “Дослідження кремаційного поховання римського часу в околиці с. Словіта”, 5–9.

²⁵ Yaroslav Onyshchuk, Roman Serkiz, “Finds of decorative elements of horse harness for riding of the Roman period from the vicinity of Rykhtychi village near Drohobych”, *Східноєвропейський історичний вісник*, 31, (2024): 8–19.

²⁶ Ярослав Онищук, Ольга Мінейко, “Пам'ятка вельбарської культури Карів-XIII у Західному Побужжі: результати дослідження 2021 р.”, *Готський шлях: спільна історична реконструкція та віртуальна подорож в минуле*. (Володимир: ФОП Петринка О.Я., 2023), 91–110.

- Onyshchuk, Yaroslav. “Doslidzhennia krematsiinoho pokhovannia rymaskoho chasu v okolytsi s. Slovita”, *Bridshchyna – kraï na mezhi Halychyny y Volyni* 12, (2021): 5–9. (in Ukrainian).
- Onyshchuk, Yaroslav, “Doslidzhennia mohylnya rymaskoho chasu Kariv I u Zakhidnomu Pobuzhzhzi v 2019–2020 rokakh”, *Arheologia i davnia istoriia Ukrainy* 1 (42), (2022): 141–154. (in Ukrainian).
- Onyshchuk, Yaroslav, Mineyko, Olha. “Pamyatka velbarskoyi kultury Kariv-VIII u Zakhidnomu Pobuzhzhzi: rezultaty doslidzhennya 2021 r.”, *Hotskyy shlyakh: spilna istorychna rekonstruktsiya ta virtualna podorozh v mynule*. Volodymyr: FOP O. Petrynka, 2023. 91–110. (in Ukrainian).
- Onyshchuk, Yaroslav, Serkiz, Roman. “Finds of decorative elements of horse harness for riding of the Roman period from the vicinity of Rykhtychi village near Drohobych”, *Skhidnoevropeyskyi istorychnyi visnyk*, 31, (2024): 8–19.
- Rau, Andreas. *Nydam Mose 2. Die personengebundenen Gegenstände. Grabungen, 1989–1999*. Højbjerg: Aarhus University Press, 2010.
- Schuster, Jan. Der arme Fürst. Ein bescheiden ausgestattetes Prunkgrab der älteren Kaiserzeit von Zgliczyn Pobodzy, Nordmasowien (Polen), *Germania* 94, (2016): 117–156. (in German)
- Szela, Andrzej. Zgliczyn Pobodzy. Niepozorna nekropola z północnego Mazowsza, *Wiadomości Archeologiczne* LXIX, (2018): 121–147. (in Polish)
- Werner, Joachim. *Beiträge zur Archäologie des Attila-Reiches*. A. Texttei. München: Bayerischen Akademie der Wissenschaften, 1956. (in German)

ROMAN PERIOD MILITARY BURIAL NEAR RECHYCHANY VILLAGE IN LVIV REGION: RESEARCH RESULTS AND CHRONOLOGY

Yaroslav ONYSHCHUK

Ivan Franko National University of Lviv,
Department of Archeology and History of Ancient Civilizations
1 Universytetska str., Lviv 79000, Ukraine
e-mail: onyshchuk@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4079-5202>

The article represents the results of the study of the ground cremation burial of the Roman period discovered near the Rechychany village in the Lviv district of the Lviv region. In July 2020, the expedition of Ivan Franko National University of Lviv and the Municipal Institution of the Lviv Regional Council “Museum of History and Local Lore” (Vynnyky, Lviv region) conducted a study of the area called “Zapust”. The site is located in the forest, on a flat terrace of the hill, which is washed by two small streams flowing into the river Gnoyanets (Shklo-Sian rivers basin). It is represented by a single burial with numerous burial gifts which included an iron sword with metal elements of the scabbard, two tips of darts, an umbon and shield handle, scissors, three spurs, fragments of a bronze vessel-situla with one anthropomorphic attache, the tip of a drinking horn, a fragment of a fibula-syulgama, a splitter of the horse harness belts, several fragments of handmade pottery and other finds. Most of them were ritually damaged during the funeral actions (they were bent or broken), and they also had traces of burning and fusion in the fire. The bronze situla, represented by fragments of a strongly bent and melted bronze plate, as well as one of the hanging attaches which had a form of a bust of a woman, seem to be the most interesting and remarkable finds. Studies show that it was broken into several pieces before it was put into the funeral pyre. The closest analogy to the vessel comes from the burial ¹ 2 of the Kariv-I burial ground in Western Pobuzhzhia.

The found material helps us to date the site of Rechychany back to the second half of the 2nd century CE (phase B2 / C1). The presence of weapons and the rider's equipment indicate that a man who belonged to the military class was buried at the site. The presence of materials that are not typical for the Przeworsk culture, including a bronze situla, a drinking horn, a fibula-syulgama, and a splitter of the horse harness belts, makes the Rechychany burial connected with Kariv-type sites represented by the eponymous Kariv-I cemetery in Sheptytskyi district, a cremation burial in Slovita in Zolochiv district, a votive deposit near the village of Rychtychi in Drohobych district, and others. They are characterized by mixed cultural features, the presence of objects of provincial Roman origin and elements of horse harness for riding. The found materials suggest that the population that left these archaeological sites migrated to the lands of modern western Ukraine from the areas of the Middle Danube Roman limes during the Marcomannian Wars, or immediately after their completion. With the arrival of the East Germanic tribes of the Velbar culture in Western Volyn in the early third century CE, the sites of this population ceased to exist. Having joined the migration of the Goths to the country of Oium, the population of the Kariv group gradually dissolved into the multi-ethnic state of King Ermanaricus.

Keywords: ground burial, cremation, burial rite, Roman period, weapons, provincial-Roman imports, Marcoman wars, Kariv group, Shklo-Sian river basin.